

DEN PROSTITUEREDDE – og soldaten

Udsathed for PTSD er et fælles vilkår for prostituerede og soldater, der har været i kamphandlinger. I den anden af to artikler har forfatteren lyset rettet primært mod de prostituerede.

PTSD er en erhvervsrisiko i militærtjenesten, og hårde kampsituationer er måske den kendteste og største risikofaktor. Sådan hedder det i "Shell shock to PTSD" (Jones og Wessely, 2005).

De to forfattere har åbenbart ikke beskæftiget sig med tallene for prostitution, hvis PTSD-risiko ifølge flere undersøgelser er væsentlig højere end for soldater: I sidste nummer af Psykolog Nyt omtalte jeg 1998-artiklen af Farley m.fl., der præsenterede et resultat på 67 % med PTSD i samme alvsgrad som behandlingssøgende vietnamveteraner. En mindre undersøgelse fra Department of Health Education på University of Maryland, der sigtede på at afdække 'indre-by'- prostitueredes helbredsmaessige behov generelt, angiver et noget lavere resultat, 42 %. (Valera et al., 2001.) Men den højeste procentdel, jeg er stødt på for soldaternes vedkommende, er 30,9 % for mandlige vietnamveteraner (26,9 % for de kvindelige) [1].

Resultaterne for prostitution er i det perspektiv ret overvældende, og menneskeligt set foruroligende i betragtning af prostitutionens store udbredelse. Men videnskabeligt set yderst interessante. For hvis prostitution virkelig er endnu stærkere traumatise-

rende end aktiv krigstjeneste – hvorfor så egentlig?

Der kan være flere forklaringer. Man kan indlede med at bemærke, at "hårde kampsituationer" faktisk ikke er fremmede for et flertal af prostituerede på globalt plan. En canadisk undersøgelse (McCormack, 1987) finder, at dødeligheden blandt prostituerede er 40 % højere end for resten af befolkningen – og det er ikke kun kønssygdomme og stofmisbrug, der hæver den. En amerikansk undersøgelse af samme spørgsmål (Potterat et al., 2004) fastslår, at dødsårsagen i 50 % af tilfældene i USA er mord, samt at mordraten for prostituerede er mange gange højere end i de ellers mest udsatte beskæftigelser (204 pr. 100.000 mod 29 pr. 100.000 for mandlige taxichauffører og 4 pr. 100.000 for kvindelige spiritusforhandlere).

Dertil kommer den ikke-dødelige vold og voldtægter, som også er mere end hyppige. I Farleys 1998-undersøgelse af prostituerede i fem lande har mellem 50 og 78 % været udsat for voldtægt i forbindelse med prostitutionen, og af disse er mellem 36 og 58 % procent blevet voldttaget mere end fem gange! Mange prostitueredes hverdag er således allerede på det fysiske plan

sammenlignelige med en krigszones. Prostitutørerne står for en stor del af volden (Lowman 2000), hvilket det i sig selv er en stressfaktor for den prostituerede at være klar over.

Andet og mere end sex

Jeg tror dog ikke, at man – som det sker i nogle prostitutionsanalyser – skal overfokusere på den fysiske trussel og derved undervurdere de psykiske særproblematikker ved prostitutionen. Psykisk er der bl.a. en ret unik belastningsfaktor i prostitutionen, nemlig omkring *udtrykstab*:

Prostitution omtales ofte som salg af kroppen, men det kan betragtes som en noget misvisende beskrivelse. Prostitutører understreger gennemgående i interview (der findes desværre kun få prostitueretundersøgelser) og blogs [2], at prostitution netop ikke kun, eller ikke primært, handler om sex. Mange prostitueret vil også opleve psykisk intimitet og kræver aktive udmeldinger fra den prostituerede om hendes sjælstilstand, frem for alt tilkendegivelser af lystoplevelse. Det er en helt afgørende del af den ydelse, der betales for [3]. Flere prostituerede i interviewundersøgelserne omtaler da også sig selv som "illusionssælge-

re" (fx Bjørnholk, 1994). Dette udgør en ekstra belastning ud over overgivelsen af kroppen som redskab for andres formål. Og det sætter de prostituerede i en ganske særlig problematisk situation psykologisk set: Af den grund, at individualiteten faktisk ikke har anden mulighed for at manifestere sig synligt for andre end netop ved at udtrykke lyst og ulyst.

Det er sådan, hver af os danner og opretholder vores personlighedsstruktur. Skal lyst og ulyst løbende udtrykkes efter udefrakommende diktat, kan spørgsmålene "Hvem er jeg?" og "Hvad vil jeg?" derfor blive sværere og sværere at besvare med tiden for de prostituerede, og jeg-strukturen kan svækkes på trods af alle forsøg på at "adskille arbejde og privatliv". Mange prostituerede beskriver i interview (refereret hos Ege, 1997) præcis et tab af følelser, føling med omverdenen, lyst i det hele taget og evne til at styre deres liv.

"De (i.e. escortprostituerede piger) har store vanskeligheder med at finde ud af, hvem de selv er, og hvor deres grænser går. De har store problemer med at vise disse grænser. De føler sig "forkerte" sammen med andre, det eneste de kan finde ud af, er at være ▶ ▶ ▶

Udsat for PTSD

Artiklen er den anden af to. Tilsammen bringer de en analyse af to vidt forskellige grupper – soldater og prostituerede – som begge er klart mere eksponeret for PTSD end befolkningen generelt. Den første artikel bragtes i Psykolog Nyt 15/2007.

▶ ▶ ▶ prostituerede.” (Ege, 1997; Greenwald, 1970).

Endvidere anfører andre undersøgelser samstemmende (fx Bjørnholk, 1994), at det er almindeligt blandt prostituerede at opgive ikke alene at have kærester (64 % hos Bjørnholk), men nære relationer i det hele taget – det bliver ‘for anstrengende’. Hvorfor? Måske fordi en personlig relation kræver, at man har et personligt udtryk, der kan aktiveres nogenlunde spontant; men for den prostituerede kan det ende med at komme til at betyde et nyt pres om at skulle spille en rolle, nemlig hvis hun på grund af den gentagne udefra dikterede intim-adfærdssopvisning har fået svært ved at mærke, hvem hun egentlig er.

Individet ud af kraft

Den afindividualisering, vi finder i prostitutionen, gør sig også gældende i krigstjenesten. Et af dens specielle træk er, at krigssammenhængen i usædvanlig grad gør det ligegyldigt, *hvem* man selv og andre er. Soldaterne på ‘fjendens’ side er ikke længere personer, kun forhindringer, der skal ryddes af vejen, og soldater på begge sider reduceres til rene instrumenter for sagen.

Desværre er der ikke foretaget nogen undersøgelser, der tester soldateraktivitetens radikale afindividualisering som mulig medårsag til soldaters

psykiske symptomer. Som regel anføres kun udsættelsen for egen *fysiske* risiko samt udsættelsen for at se andre lide og dø, som sandsynlig årsag til symptomerne – når krigstjenesten da anerkendes som selvstændig årsagsfaktor. At selve det at få sat sin individualitet delvis ud af kraft kunne spille ind som psykisk skadevoldende, har jeg aldrig set foreslået i forbindelse med soldater. Ej heller selve det grænseoverskridende ved at være indstifter af lidelse og at myrde andre. Og dog er mord for et menneske med et normalt udviklet følelsesliv en af de mest grænseoverskridende handlinger, der findes [4].

Det forekommer derfor sandsynligt, at det kan have indvirkning på både selvpfattelsen og identiteten som helhed at skulle myrde andre, og det burde undersøges, hvorvidt denne erfaring specifikt kunne have vægt som sygdomsfremkaldende belastning. Mig bekendt har ingen hidtil gjort det. Det har muligvis været for følsomt område, i og med at samfundet stadig godkender krigstjeneste på mordform som et legitimt krav at stille.

‘Uddannelsesbaggrund’

I min første artikel (Psykolog Nyt 15/2007) omtalte jeg, at flertallet af prostituerede ligesom soldater faktisk har gennemgået en specifikt afindividualiserende ‘uddannelse’ forud for

prostitutionsaktiviteten, uden at specificere, hvad den skulle bestå i for de prostitueredes vedkommende. Men jeg sigter hermed til to ting, som begge er relativt nye opdagelser om prostitution:

For det første registreringen af, at et forbløffende flertal af de frivilligt prostituerede har vist sig at have en fortid som ofre for sexovergreb i barndommen. Tallene varierer [5], men det almindeligste resultat ligger på omkring 70 %, altså højere end Farleys tal for PTSD-lidende. Dertil kommer, at en tilsvarende procentdel rapporterer, at anden grov vold og omsorgssvigt var en fremtrædende del af deres opvækst. Tager man endelig i betragtning, at incest erfaringsmæssigt er det traumeområde, der er mest præget af fortielse og fortrængning, og de ovenstående tal betegner den del af de prostituerede, der selv har vedkendt sig overgreb, så får man nærmest en fornemmelse af, at prostitution som institution i det typiske tilfælde ikke er realiserbar uden en forudgående tilvænnning til grænseoverskridelse gennem vold. Dette står i grell kontrast til, at prostituerede på tværs af kulturer typisk har været tolket som særlig lystfyldte (“glædespiger”).

For det andet et bestemt træk ved rapporterne fra talrige ofre for menneskehandel – nemlig beskrivelsen af den rutinemæssige procedure, der ta-

ges i brug for at 'overtale' fangerne til prostitution. For denne procedure markerer sig ved sin usædvanlig ekstreme voldsomhed. Jeg har særlig fæstet mig ved, at menneskehandlerne *ud over* dødstrusler mod fangerne selv og deres familie, prygl og udsultning åbenbart finder det nødvendigt at benytte gentagne massevoldtægter og særlige personydmygelser som brændemærkning. Eller som det her berettes af en moldavisk pige, der har været gennem skoling: "Meti made me clean the toilet with my tongue. It was horrible and dirty. I think they did it because I was the newest girl." (Mendenhall 2004. [6])

Selvopofrelse og stress

PTSD er som bekendt hyppig blandt eksempelvis torturofre og ofre for naturkatastrofer og trafikulykker. Men man har konstateret en særlig stor risiko, når årsagen til traumet er en bevidst agent, et menneske, frem for en ulykke [7]. Sandsynligvis er årsagen, at der i torturen til selve smerten føjes konfrontationen med erfaringen af en *vilje* rettet mod at destruere én – af et andet menneskes bedømmelse af én som uværdig til ordentlig behandling.

Jeg vil her nævne den hypotese, at netop viljefaktoren også internt i personen selv kan have stor betydning for styrken af soldatens og den prostituer-

redes symptomer og måske også være betydende for, at den prostitueredes symptomer er stærkest. Sagen er, at det er kendetegnende for netop disse to aktiviteter at indeholde et *frivillighedsmoment* – den i sidste nummer omtalte selvopofrelse – som både soldaten og den prostituerede nødvendig-

vis må foretage som en konstitutiv og stadigt gentagen del af deres gerning.

Mon denne frivillighedsfaktor – selvopofrelsen – har betydning for graden af stressbelastning? At sætte sin vilje ind på at gøre noget, kroppen eller følelserne råder til at begive sig væk fra eller ikke har kapacitet til at

- ▶ ▶ ▶ rumme, kan godt tænkes at skabe en særlig udmattende sindstilstand af permanent indre konflikt.

De 'granatchokerede' soldaters symptomer i bevægeapparatet i form af spasmer og lammelser synes at passe godt som udtryk for sådan en tilstand: Psykosomatiske kramper og lammelser kan opstå, når instinktet igangsætter en flugt og viljen så standser bevægelsen. Systemet går i lås med sig selv. Hyppigheden af kroniske udmattelses-symptomer og ledsmerter/spændinger (ikke overraskende særlig i underlivet) hos prostituerede (Farley, 2003) kan være resultat af en lignende konflikt mellem som udadtil agerende at åbne kroppen for prostitueren og samtidig modtage krops- eller følelessignaler indefra om trang til at støde ham væk.

Teori, forskning, empiri –

At de prostituerede oplever stærkere symptomer end soldaterne, kan i relation til viljesaspektet tænkes at hænge sammen med, at den ageren, der forventes af soldaterne, i det mindste svarer til et udtryk for frustration: slå, sparke, skribe og ødelægge. De prostituerede afkræves derimod som hovedregel en ageren, der giver udtryk for et fravær af indre konflikt, for ren lystbetonethed og glæde. Her får den omtalte viljeskonflikt ikke noget naturligt udløb, men den medfølgende frustration ophobes derimod til stædighed indadtil.

Denne forklaring er blot en hypotese fra min side, men den synes at harmonere med fx følgende resultater:

Farley et al., 2003, indeholder en oversigt over kroniske helbredspro-

blemer hos prostituerede, der påvises at falde i frekvens efter prostitutionsophør. Muskel- og ledsmerter, koncentrationsbesvær, forkølelses-/influenzalignende symptomer og åndedrætsbesvær er de hyppigste symptomer hos aktive prostituerede. 78 % har kroniske muskelsmerter, 60 % ledsmerter. Efter mindst 1,5 år ude af prostitution falder frekvensen af ledsmerter (til 38 %, mod 71 % muskelsmerter). Interessant er også, at opkastningsfrekvensen går fra 37 % (med kronisk hyppig opkastning) til 0 %!

Ege, 1997, og Bjørnholk, 1994, refererer hos de prostituerede gentagen brug af metaforen "Jeg brækker mig" (over prostitutionen eller prostituererne). En interviewperson hos Ege beretter, at hun i sit sidste år som aktiv prostitueret begyndte at kaste op (konkret), før hun skulle ud til prostituererne, samt efter aktiviteten, og at denne somatiske reaktion gjorde indtryk på hende som et faresignal, der fik

hende til at holde op med prostitutionen.

Man kan altså påpege utrolig mange aspekter – også flere end de nævnte – både i selve sammenligningen af krigstjeneste og prostitution og i anvendelsen af det specifikt "eksistentialistiske" (viljesrelaterede) perspektiv på de to gerninger som muligt fællesgrundlag for ligheden af de psykiske gener, de kan medføre.

Der mangler dog endnu kortlægning af empiri, ligesom teorier og forskning et meget ufuldstændig. Men selve registreringen af væsentlige fællesvilkår for de to grupper kan tjene til bedre forståelse af begge parters situation for medlemmer af det modsatte køn samt i konkret terapeutisk sammenhæng, når de psykisk skadede i de to grupper skal bringes på ret køl igen.

M. Pontoppidan, cand.mag. i filosofi

Litteratur:

Bagley, C., Young, L.: "Juvenile prostitution and child sexual abuse: a controlled study." *Canadian Journal of community mental health*, 6 (1): 5-26, 1987.

Bjørnholt, J.: *Daphne-syndromet: om følger af et liv i prostitution*. Syd-jysk Universitetscenter, Esbjerg 1994.

Ege, A.P.: *Prostitution – om relationen mellem opvæksten og livet som prostitueret*. Psykologisk Skriftserie, Aarhus Universitet, Risskov 1997.

Farley, M., Cotton, A., Lynne, J., Zumbek, S., Spiwak, F., Reyes, M.E., Alvarez, D., Sezgin, U.: "Prostitution and Trafficking in 9 Countries: Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder." *Journal of Trauma Practice* 2 (3/4): 33-74, 2003.

Farley, M., Baral, I., Kiremire, M., Sezgin, U.: "Prostitution in Five Countries: Violence and Post-Traumatic Stress Disorder." *Feminism & Psychology*, Vol. 8 (4): 405-426, 1998.

Greenwald, H.: *The Elegant Prostitutes, a social and psychoanalytic study*. Walker and Company, New York 1970.

Jones, E., Wessely, S.: *Shell shock to PTSD. Military psychiatry from 1900 to the Gulf War*. Psychology Press, Hove and New York 2005.

Lowman, J.: "Violence and the Outlaw Status of (Street) Prostitution in Canada." *Violence Against Women*, Vol. 6, No. 9: 987-1011, 2000. SAGE Publications.

Lyngbye, P.: *Mænd der betaler kvinder – om brug af prostitution*. Roskilde Universitetsforlag 2000.

Lyngbye, P.: "Terapiens tredjepart." *Psykolog Nyt* nr. 17, 2001.

McCormack, T.: "Pornography and prostitution in Canada: report of the Special committee on pornography and prostitution." *Atlantis*, Vol. 1 (13): 160-163, 1987.

McGann, P.: "Peeling Away Military Magic: Uncovering Masculinity in the Armed Services." *Masculinity in the Media*, juli 2003, på hjemmesiden for Men Can Stop Rape: www.mencanstop-rape.org/info-url2699/info-url_show.htm?doc_id=180940.

Mendenhall, P.: "Sex Slaves: Europe's Trade in Drugs, Guns and Women." The Research and Training Center of Polaris Project 2004. www.humantrafficking.com/humantrafficking/features_ht3/MSNBC_Sex_Slaves/MSNBC_1.htm

Potterat, J., Brewer, D., Muth, S.Q., Rothenberg, R.B., Woodhouse, D.E., Muth, J.B., Stites, H.K., Brody, S.: "Mortality in a Long-term Open Cohort of Prostitute Women." *American Journal of Epidemiology* 159: 778-785, 2004.

Silbert, M.H. og Pines, A.M.: "Victimisation of street prostitutes." *Victimology* 7, 122-133, 1982.

Noter

[1] The National Vietnam Veterans' Readjustment Study, 1992.

[2] "Det er (...) gået op for mig, at det ikke så meget er det seksuelle zenit, jeg søger, når jeg er sammen med prostituerede. (...) Men (...) jeg vil mærke hendes krop og sjæl." (<http://thehumanstain.smartlog.dk>)

[3] Lyngbye bad (Lyngbye, 2000) prostituerterne fortælle om den værste oplevelse med prostitution, og svarene var domineret af oplevelsen af afvisning, altså et psykisk, følelsesmæssigt aspekt. (Lyngbye 2001.) Hovedresultatet af Lyngbyes undersøgelse var, at mænd synes at op søge prostituerede i kriseperioder af deres liv, præget af ensomhed, sorg.

[4] "In his book, *On Killing*, Lt. Col. Dave Grossman asserts that "there is within most men an intense resistance to killing their fellow man," and that soldiers require intense conditioning to overcome this resistance." (McGann, 2003)

[5] Ege, 1997, refererer en række undersøgelsesresultater, fx Silbert og Pines samt Bagley og Young. Senere undersøgelser har tendens til at angive højere tal end ældre.

[6] www.humantrafficking.com har samlet et stort antal vidneudsagn fra handlede mennesker over det meste af kloden.

[7] "Authors of the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (American Psychiatric Association, 1994) comment that PTSD may be especially severe or long-lasting when the stressor is of human design (e.g. torture, rape)." (Farley, 1998).